

המועצה להשכלה גבוהה

הוועדה לתכנון ולתקצוב

עריכה: ריקי מנדלצויג

דין וחשבון שנתי מס' 19
תשנ"ב 1991-92

דבר היושב ראש

בשנת תשנ"ב נמשך תהליך הצמיחה המהירה של מערכת ההשכלה הגבוהה. הגידול במספר הסטודנטים בשנה זו הגיע לשיא (למעלה מ-8,000) שלא היה כדוגמתו בעבר. עיקר הגידול היה, כצפוי וכמתוכנן, באוניברסיטאות. למרות הקשיים הרבים, הנובעים מגידול כה מהיר ומתמשך, הצליחו האוניברסיטאות לקלוט את הסטודנטים החדשים ללא הפרעות ניכרות בתיפקודן, אף כי, השנה, החל להסתמן מחסור בתשתיות הפיזיות הנדרשות.

האתגר המרכזי העומד בפני מערכת ההשכלה הגבוהה בשנים הקרובות ממשך להיות תהליך ההתרחבות הצפוי להימשך לפחות עד לסוף העשור הנוכחי. יש להמשיך ולהשקיע מחשבה בכל הנוגע לכווני ההתרחבות של המערכת שכן תהליך הגידול המואץ צופן בחובו אפשרויות רבות לשינויים ולהתייעלות אך גם סיכונים לא קטנים. בשנים האחרונות אנו עדים לשינויים במתכונת הביקוש ללימודים אקדמיים של הסטודנטים. בעוד שהביקוש ללימודים המכוונים למחקר נשאר יציב, הולך וגדל הביקוש להכשרה מקצועית אקדמית וללימודים אקדמיים כלליים, שאינם בהכרח מכוונים למחקר. פתרונות הולמים לביקושים אלו יכולים להימצא, בקלות יחסית, דווקא בתקופה של גידול וזאת בעיקר על ידי גיוון המערכת. יחד עם זאת, יש להקפיד כמובן שהגידול והגיוון לא יביאו לירידה ברמה. כיוון הפעולה המוצע על ידי ות"ת, מתמקד בגיוון המערכת באמצעות מיכללות אקדמיות, מיקצועיות וכלליות, לתואר ראשון. לאחר שהאוניברסיטאות הקיימות יגיעו תוך שנתיים-שלוש למיצוי מלוא יכולת הקליטה שלהן, ייקלטו הסטודנטים הנוספים במיכללות אקדמיות. ות"ת עסקה רבות בתשנ"ב בסוגיה כיצד יש לפתח סקטור חדש זה במערכת ההשכלה הגבוהה תוך שמירה על רמה אקדמית נאותה.

בתחום התיכנון האקדמי של המערכת, דנה ות"ת בתשנ"ב במימצאי הועדה הסוקרת את תחום מדעי החיים, שהוקמה על ידה בסוף תשמ"ט, וסיימה את עבודתה בתחילת תשנ"ב. ממצאי הועדה מראים שגודלו של הסגל האקדמי העוסק בתחום מדעי החיים הולם את הנדרש כדי לכסות את הנושאים השונים, והיקף ההכשרה של חוקרים חדשים מבטיח את התחלופה של הסגל האקדמי בתחום זה, מבחינה כמותית ואיכותית, גם אם מביאים בחשבון את הפרישה הגדולה הצפויה בסוף שנות התשעים. הועדה הצביעה על מחסור ועל התישנות של ציוד מדעי מחקרי, המקשה על התקדמות המחקר ומקטין את יכולת החוקרים להשיג תקציבי מחקר ממקורות תחרותיים. בעיקבות מימצא זה החליטה ות"ת על הקצבה יעודית, חד-פעמית, לתמיכה ברכישת ציוד מדעי, בתחום מדעי החיים, מן הסוג החסר שהוא – פריטי ציוד סטנדרטי בגודל בינוני.

בסוף תשנ"א החליטה ות"ת על תוכנית תלת-שנתית לחידוש הציוד במעבדות ההוראה במדעי הטבע. בתשנ"ב החלה ההפעלה של התוכנית כאשר בשנה זו היא יועדה לחידוש הציוד במעבדות ההוראה לשנים א' ו-ב' בלימודי הכימיה, הפיסיקה והביולוגיה. לאור הצלחת התוכנית בשנת תשנ"ב, החליטה ות"ת להגדיל את הקצבתה לנושא ולהרחיב אותה בשנת תשנ"ג לכלל מעבדות ההוראה של תלמידים לתואר בוגר במדעים הניסויים.

קליטת העליה במערכת ההשכלה הגבוהה נמשכה בשנת תשנ"ב בהתאם למתוכנן. מספר המדענים העולים שנקלטו קליטת קבע במערכת גדל מ-50 בתשנ"א לכ-150 בתשנ"ב. בנוסף לכך הועסקו במערכת עוד כ-700 מדענים עולים במעמד של חוקרים זמניים. כמו כן הגדילה ות"ת בתשנ"ב את תמיכתה בדוקטורנטים עולים אשר בשנתיים הראשונות ללימודיהם אינם מסוגלים עדיין לשמש כמורים זוטרים או עוזרי הוראה. מ-50 מילגות מחיה לדוקטורנטים עולים כאלה שניתנו בשנת תשנ"א הוגדל המספר ל-100 מילגות בתשנ"ב. במהלך שנת תשנ"ב גיבשה ות"ת תוכנית מיוחדת לקליטה של מספר מצומצם של מדענים בכירים עולים, הנמצאים בשלב מתקדם של הקריירה המדעית שלהם ושגילם אינו מאפשר את קליטתם כחברי סגל מן השורה במוסדות להשכלה גבוהה. מדענים אלו יועסקו באוניברסיטאות במימון ות"ת, בחוזים מיוחדים שלא במסלול האקדמי הרגיל, תוך מתן פיתרון לתנאי הפרישה שלהם.

הפעלת מדיניות ות"ת להרחבת מערכת ההשכלה הגבוהה התאפשרה בעזרת משאבים נוספים שהוקצבו במיוחד למטרה זו. בשנים תשנ"א ותשנ"ב הגדיל האוצר את בסיס התקציב של ההשכלה הגבוהה כדי לאפשר את ההתרחבות של המערכת. בשלהי שנת תשנ"ב נערכה סידרת דיונים מקיפה של האוצר עם ות"ת לגבי תוכנית רב-שנתית לשנים תשנ"ג-תשנ"ו שהביאה לסיכום בין אגף תקציבים באוצר לבין ות"ת. סיכום זה מהווה עדכון והרחבה משמעותית של התוכנית הרב-שנתית לפיתוח וקידום מערכת ההשכלה הגבוהה. הוא מסדיר, בין השאר, את מימון ההרחבה הנוספת הצפויה למערכת ההשכלה הגבוהה במהלך שנים אלו, הן מבחינת התקציב הרגיל המופנה להוראה ומחקר בסיסי והן מבחינת תקציב הפיתוח. יש להדגיש כי ההסדרים הרב-שנתיים בין אגף התקציבים באוצר לבין ות"ת מהווים את אחד הנדבכים העיקריים ביכולת התיכנון הרב-שנתי של ההשכלה הגבוהה במדינת ישראל ברמה הכוללת של המערכת וברמה המוסדית.

אמנון פזי